

Az illúzióvesztés ténye és ára

Magyarországon a kiegyezés utáni ötven évben végbement a polgárosodás, amely a társadalomban, a gazdaságban és a kultúrában jelentős változásokat eredményezett. Az 1910-es évekre, a modern kor második ipari forradalmának végére kialakultak a szabályok, megszületik az új rend: mindenki tudta, ki hova tartozik; milyen lehetőségei vannak; mit hogyan érhet el; mivel boldogulhat; szükségletei és anyagi erejéhez mérten vásárolt – fogyasztott; helyzete szerint részesévé vált a közéletnek; érteni vélte a politikát; újságot olvashatott; tanulhatott, művelődhetett, szórakozhatott (ha tehetett). Budapesttel megszületett az a nagyváros, amely központja és mintája volt a fejlődés részleteinek megvalósításában, megjelenítésében. Az országos lapok, így a kort egészében szemlélő élclapok is fővárosi szerkesztőséggel és kiadóval működtek, illetve ebből a fókuszpontból ábrázolták az akkori valóságot.

A nagy átalakulásnak lendületet adó, a haladást övező illúziók darabokra hullottak: a részleges (korlátozott) demokrácia, a polgár, a város, a munka, a házastárs elsődleges értékmérője a pénz; az átmeneti vigaszt nyújtó „kikapcsolódások” tovább rombolták az általános erkölcsöket; ha a nő egyenrangú a férfival, akkor mi teszi férfivá a férfit – az egyenlőségtől való idegenkedést hirtelen eloszlatta a kényszerű szükség: a kitörő háborúba vonult férfiak helyét a nők vették át; precízebb, finomabb hierarchizáló szabályok kerültek bevezetésre az érdekérvényesítésért (annak fékezésére, ellenőrzésére) – hasonlóképp zajlott a folyamat az egyes foglalkozásokon belül is; elfogadottá vált, hogy bármilyen hathatósabb változást csak tömegesen, s rendszerint erőszakba torkolló módon lehet elérni. A város és a vidék világa még erősebben vált el egymástól. Az élclapi ábrázolásokban azok az alkuk tükröződtek, amelyekkel elviselhetőek voltak a mindennapok, illetve a megfogalmazott kritika kíméletlensége miatt élesen világította meg a tapasztalt ellentmondásokat.

Fabó Edit

Bp., 2015. április 19.